

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “ภาพลักษณ์ของครูไทยผ่านสื่อภาพยนตร์ที่คัดสรร” นี้จะใช้แนวคิดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเรื่องภาพลักษณ์ครู
2. แนวคิดเรื่องตัวละคร
3. แนวคิดเรื่องปรากฏการณ์นิยม
4. แนวคิดเรื่องสถาบัน

แนวคิดเรื่องภาพลักษณ์ครู

แนวคิดเรื่องภาพลักษณ์ของครูที่ปรากฏในบริบทสังคมไทย

“สาธุสะจะขอไหว้ พระศรีไตรสรณฯ พ่อแม่และครูบา ...”

บทดังกล่าวข้างต้นเป็นบทไหว้ครูก่อนการดำเนินเนื้อเรื่อง “กาพย์พระไชยสุริยา” ของ “พระสุนทรโวหาร (ภู่)” หรือที่รู้จักกันดีในนาม “สุนทรภู่” จากบทไหว้ครูนี้จะเห็นได้ว่าการไหว้ครูในสังคมไทยถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากมาแต่โบราณแล้ว โดยเฉพาะการที่จะลงมือกระทำการใดๆ ก็ตาม คนไทยมีความเชื่อว่าสิ่งที่ลงมือกระทำนั้นจะประสบความสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และจะยังความสุขสวัสดิมงคลทั้งหลายแก่ผู้กระทำการนั้นๆ ด้วย ถ้าก่อนที่จะลงมือกระทำการนั้นๆ ได้กระทำพิธีไหว้ครูให้ถูกต้องตามประเพณีที่ยึดถือกันมาแต่ครั้งโบราณกาล

การที่มีประเพณีไหว้ครูในสังคมไทยมาแต่โบราณกาลนั้น ก็แสดงว่าสังคมไทยได้ให้ความสำคัญกับครูเป็นอย่างมาก จากบทไหว้ครูที่ยกมาข้างต้น หรือจากบทไหว้ครูโดยทั่วไป และแม้กระทั่งในบทสวดมนต์ที่นักเรียนใช้สวดเป็นประจำสัปดาห์ที่เรียกว่า “บทสวดคุณานุคุณ” ซึ่งขึ้นต้นบทบูชาพระพุทธคุณว่า “อิติปิโส ภควา ...” นั้น ก็จะได้เห็นได้ว่าการเรียงลำดับความสำคัญของครูไว้ในบทที่ขึ้นต้นว่า “ป่าเจรา จรียาโหนดิ ...” เป็นอันดับรองลงมาจากพ่อแม่ ซึ่งนั้นก็ถือว่าครูก็อยู่ในอันดับที่สูงส่งอย่างมากทีเดียว

ในด้านประวัติศาสตร์ สังคมไทยก่อนหน้าที่จะมีโรงเรียนเป็นสถานศึกษาสำหรับเด็กๆ อย่างที่มีในปัจจุบัน การศึกษาของไทยเริ่มต้นจากในครอบครัวก่อนทั้งเด็กหญิงและเด็กชาย เมื่อมีความรู้และกิริยามารยาทพอปรกกับอายุเจริญขึ้นถึงระดับหนึ่ง เด็กชายก็จะถูกส่งไปศึกษา

ต่อกับพระสงฆ์ที่วัด เด็กหญิงก็อาจจะยังคงอยู่ที่เรือนของคนหรือถูกส่งไปยังเรือนของญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงเพื่อศึกษาวิชาการบ้านการเรือนตามถนัดหรือตามนิยม ถ้าเด็กชายเป็นบุตรของชนชั้นปกครองก็จะถูกส่งตัวเข้าไปศึกษาวิชาการระดับสูงกับขุนนางหรือถวายตัวเป็นข้าในพระองค์ของเจ้านายฝ่ายหน้าเพื่อเรียนรู้ราชการงานเมืองต่อไป ส่วนเด็กหญิงถ้าเป็นบุตรของชนชั้นปกครองก็จะถูกส่งตัวเข้าไปศึกษาวิชาการเรือนระดับสูงกับเจ้านายฝ่ายในในวังต่อไปเช่นกัน

การที่เป็นไปดังนั้น ทำให้เด็ก ๆ มีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาในลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกัน ต่อมาจึงได้มีการก่อตั้งโรงเรียนขึ้นเป็นสถานศึกษาในลักษณะที่เด็กชายและเด็กหญิงทั่วไปจะมีโอกาสในการศึกษาที่เท่าเทียมกันมากขึ้น โดยมีครูเป็นผู้ทำการสอนวิชาการต่างๆเป็นประจำอยู่ในโรงเรียน บทบาทของครูโดยตรงประการแรกจึงได้เกิดขึ้น นั่นก็คือบทบาทในการสอนวิชาการต่างๆ เช่น วิชาภาษาไทย วิชาภาษาอังกฤษ วิชาคณิตศาสตร์ เป็นต้น

ต่อมาเมื่อสภาพสังคมไทยมีความซับซ้อนมากขึ้น และเกิดปัญหาทางสังคมในลักษณะต่างๆ มากขึ้น ปัญหาทางเศรษฐกิจทำให้ผู้คนต้องทำงานหนักเพื่อที่จะหารายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวอย่างพอเพียง ทำให้ผู้คนเหล่านั้นต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการทำงานจนไม่มีเวลาเหลือเพียงพอสำหรับการเข้าวัดเพื่อทำบุญและฟังธรรมะกล่อมเกล่าจิตใจ นอกจากนี้คนที่ เป็นพ่อแม่ก็ยังไม่มีความพร้อมที่จะสอนลูกๆ อย่างเพียงพอด้วย ภาวะในการอบรมศิษย์ธรรมจรรยาหรือการใช้ธรรมะในศาสนาเพื่อกล่อมเกล่าจิตใจของเด็กๆ จึงตกเป็นภาระของครูไปโดยปริยายอีกประการหนึ่ง สังเกตได้จากเวลาที่กระทรวงศึกษาธิการได้บรรจุวิชาศีลธรรมลงไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนด้วย ซึ่งได้กล่าวไปแล้วว่าเป็นบทบาทที่กระทำได้ยากกว่าบทบาทแรก กล่าวคือการอบรมสั่งสอนทางศีลธรรมจรรยา นั้น นอกจากจะต้องสอนโดยใช้คำรับคำร่ำถามที่หลักสูตรกำหนดแล้ว ครูยังต้องใช้วิธีการสอนโดยการสาธิต หรือการกระทำตัวของครูเองให้ศิษย์เห็นเป็นแบบอย่างที่ดีที่ศิษย์จะสามารถประพฤติปฏิบัติตามได้ ในส่วนนี้ครูที่ดีจึงต้องพึงระมัดระวังตัวอยู่เสมอ ถ้าครูไม่สามารถกระทำตามบทบาทที่สังคมได้กำหนดให้ไม่ได้ สังคมก็จะถือว่าเป็นความผิดที่ร้ายแรงมากที่สุดทีเดียว

นอกจากบทบาทในการสอนทั้งสองบทบาทดังที่ได้กล่าวไปแล้วนี้ ครูก็ยังมียุทธศาสตร์ที่ เกี่ยวข้องกับศิษย์อีกหลายบทบาท

ในขณะที่สังคมมีวิกฤตการณ์ในเรื่องปัญหาครอบครัวมากขึ้น เด็กนักเรียนมีปัญหาทางจิตใจเพิ่มมากขึ้นอันเนื่องมาจากปัญหาครอบครัวแตกแยก ผู้ที่จะทำหน้าที่ดูแลเด็ก ๆ ที่มีปัญหาเหล่านี้ได้อย่างดีที่สุด ก็คือ ครู โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูประจำชั้นหรืออาจารย์ที่ปรึกษา และครูแนะแนว แต่จากประสบการณ์ของผู้ทำการศึกษาวิจัยเองพบว่าเด็กวัยรุ่นที่มีปัญหาครอบครัวแตกแยกมักไม่กล้าเล่าเรื่องปัญหาของตนให้ครูฟังได้อย่างง่ายดายนัก ครูจำเป็นต้องมีหลักจิตวิทยาและกลยุทธ์ในการทำให้ศิษย์มีความไว้วางใจต่อครูเสียก่อน เมื่อศิษย์มองเห็นว่าครู

ของเขามีท่าทีที่เป็นมิตร เป็นเพื่อน และสามารถรับฟังปัญหาของเขาได้โดยไม่มี การแพร่พราย ความทุกข์ของเขาให้ผู้อื่นได้รับรู้ เขาจึงจะยอมเล่าปัญหาต่างๆ ให้ฟัง ในกรณีที่ครูสามารถหาหนทางแก้ไขหรือคลี่คลายปัญหาให้ศิษย์ได้ ก็เท่ากับครูมีบทบาทเป็นเหมือนผู้ชี้ทางออกในการดำเนินชีวิตให้แก่ศิษย์ แต่ก็มีหลายกรณีที่ครูไม่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาให้ศิษย์ได้ สิ่งที่ได้ ก็เพียงรับฟังปัญหาและให้สติ ให้กำลังใจ บทบาทของครูในกรณีนี้ก็คล้ายๆ กับเป็นจิตแพทย์ที่รับฟังปัญหาและให้กำลังใจกับคนไข้เท่านั้น แต่ถึงอย่างไรก็ตามบทบาทในลักษณะนี้ก็เป็นบทบาทที่กระทำได้อย่างมาก ต้องอาศัยความมีเมตตากรุณาเป็นหลัก ต้องอดทนสูงและมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลพอสมควรที่จะมองทางออกของปัญหาต่างๆ ให้ศิษย์ได้

ในสังคมชนบทที่ห่างไกลจากความเจริญ หลายๆ โรงเรียนก็พบว่านักเรียนมีปัญหาเรื่องไม่มีอาหารกลางวันรับประทาน วิธีหนึ่งที่โรงเรียนแห่งหนึ่งใช้เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวก็คือครูทุกคนในโรงเรียนแห่งนั้นได้ยอมเสียสละเงินคนละส่วนเพื่อรวบรวมเป็นเงินค่าอาหารสำหรับไปจับจ่ายซื้อของสดจากตลาดมาประกอบเป็นอาหารให้นักเรียนได้รับประทานกันทุกวัน โดยนักเรียนจะนำแต่ข้าวเปล่ามาโรงเรียนเท่านั้น ปรากฏว่าแต่เดิมก่อนหน้าที่จะคิดแก้ปัญหาด้วยวิธีนี้ นักเรียนโรงเรียนนี้ขาดเรียนกันบ่อยมาก และสุขภาพร่างกายก็ไม่แข็งแรง อัตราการเจริญเติบโตก็ไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้สำหรับเด็กไทย หลังจากที่ครูได้เสียสละเงิน (ซึ่งก็เป็น ที่ทราบกันคืออยู่แล้วว่าอาชีพครูนั้นได้รับเงินเดือนเป็นจำนวนน้อยอยู่แล้ว) เพื่อซื้อหาข้าวมาทำให้นักเรียนได้รับประทานแล้ว นักเรียนก็มาโรงเรียนสม่ำเสมอมากขึ้น และสุขภาพก็สมบูรณ์แข็งแรงขึ้นด้วย บรรดาครูทั้งหลายที่เสียสละในลักษณะดังกล่าวนี้ และในลักษณะวิธีการทำนองเดียวกันนี้ก็อาจจะกล่าวได้ว่าได้กระทำบทบาทในด้านสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นบทบาทที่นอกเหนือจากบทบาทของความเป็นครูอีกบทบาทหนึ่งด้วย

แนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดี

จากรายงานผลการวิจัยเรื่อง "ลักษณะของครูที่ดี" ซึ่งทำการศึกษาวิจัยโดยหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู พ.ศ. 2520 ได้กล่าวถึงลักษณะของครูที่ดี ซึ่งเป็นที่พึงประสงค์ของสังคมไทยไว้ดังนี้

1. ลักษณะของครูที่ดี ที่ได้จากการรวบรวมจากประสบการณ์ เป็นการรวบรวมลักษณะของครูที่ดีที่ได้จากประสบการณ์ต่อไปนี้

- พระไตรปิฎก ซึ่งเป็นข้อความที่จารึกพระพุทธวจนะของพระพุทธเจ้า
- ปาฐกถาของ ท่านพุทธทาสภิกขุ
- ปาฐกถาของ พระปัญญาภันทภิกขุ
- บทความของ ธนุ แสงศักดิ์
- บทความของ สุรินทร์ สวลี

ลักษณะของครูที่ดี ที่รวบรวมจากที่มาข้างต้นนี้ สามารถสรุปเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

1.1 มีคุณสมบัติส่วนตัวดี

- มีความประพฤติดีงาม
- มีความเมตตากรุณา
- มีความซื่อตรง
- มีสติปัญญาดี
- มีความเชื่อมั่นในตนเอง
- มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- มีความกระตือรือร้น
- มีความสุภาพ อ่อนโยน
- ตรงต่อเวลา
- มาทำงานเป็นเนืองนิตย์
- พุดจาซัดถ้อยซัดคำ
- มีความรับผิดชอบต่องาน
- เป็นตัวอย่างที่ดีของนักเรียน
- มีความเสียสละ

1.2 มีบุคลิกลักษณะดี

- รักษาความสะอาดของร่างกาย
- แต่งกายเหมาะกับกาลเทศะ
- แต่งกายสุภาพ รูปทรงสีสันทันเหมาะกับการเป็นครู
- รักษาท่าทางให้สง่างาม

1.3 มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพครู

- เห็นว่าอาชีพครูดี
- มีจรรยาบรรณ
- มีความหนักแน่น มีจิตใจมั่นคง
- มีความรู้ดีในวิชาที่สอน
- หมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ
- มีมานะในการสั่งสอน ฉลาดในการใช้คำพูด
- สอนจากง่ายไปหายาก ให้ลึกซึ้งขึ้นตามลำดับ
- สอนไม่อมมุมิ ไม่ปิดบังอำพราง
- เตรียมการสอน
- ประเมินผลนักเรียนด้วยความเที่ยงธรรม
- แนะนำศิษย์ในทางที่ถูกที่ควร

1.4 มีความสัมพันธ์อันดีกับนักเรียน

- เอาใจใส่ปัญหาของนักเรียน
- วางตนกับนักเรียนอย่างเหมาะสม

- เป็นกันเองกับนักเรียน
- ระวังอารมณ์
- รู้จักชมเชยนักเรียน
- ตัดสินความดีงามของนักเรียนด้วยเหตุผล
- มีเจตนาดีต่อนักเรียนเป็นที่ตั้ง

2. ลักษณะของครูที่ดี จากครูดี เป็นการรวบรวมลักษณะของครูที่ดีจากครูที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นครูที่ดีต่อไปนี้

- จากบทความเรื่อง “ครูอุดมคติ” ของ บั๋ง เมื่อกนิยม
 - ครูบุญ อ่องละออ
 - ครูพิเสน ฉัตรกุลฯ
- จากหนังสือ “ประวัติครู” ของครูสภา
 - หลวงประพันธ์เนติวุฒิ (ครูช้อย เอมะพรหม)
 - หลวงสำเร็จวรรณกิจ (ครูบุญ เสขะนันท์)
 - ครูลำเพา สุขุมาลจันทร์

ลักษณะของครูที่ดีที่รวบรวมได้จากที่มาดังกล่าว สามารถสรุปเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

2.1 มีคุณสมบัติส่วนตัวดี

- โอบอ้อมอารี ใจกว้าง
- มีความเสียสละ
- มีมารยาทงาม
- มีระเบียบวินัยดี
- มีความยุติธรรม
- มีน้ำใจนักกีฬา
- มีความซื่อสัตย์ สุจริต
- มีความคิดเห็นเป็นของตนเอง
- มีสุขภาพดี
- ชอบอ่านหนังสือ
- ไม่ชอบการบันเทิงเรีงรมย์

2.2 มีบุคลิกลักษณะดี

- แต่งกายเรียบร้อย
- ำรงแจ่มใส
- ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มสุรา

2.3 มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพครู

- มีศรัทธาในอาชีพครู
- ถือเกียรติของการเป็นครู

- อุทิศเวลาให้งานครู
- รักเด็ก อยากให้เด็กได้ดี ยินดีในความสำเร็จของศิษย์
- มีความรู้รอบตัวดี
- มีความสามารถ มีปฏิภาณ
- ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ
- ตั้งใจสอน
- ขยันสอน
- รู้จักดัดแปลงพลิกแพลงการสอน และใช้อุปกรณ์การสอน
- มีความสุขุม อุดม พากเพียรในการสอน
- หมั่นอบรมปมนิสัยนักเรียน

2.4 มีความสัมพันธ์อันดีกับนักเรียน

- มีมนุษยสัมพันธ์ดี

3. ลักษณะของครูที่ดี ที่รวบรวมได้จากผลการวิจัย เป็นการรวบรวมลักษณะของครูที่ดี จากผลการวิจัยต่อไปนี้

- จากผลการวิจัยของชาร์เตอร์ และวาฟ ปีค.ศ.1929
- จากผลการวิจัยของไรอัน และคณะ ปีค.ศ.1948

ลักษณะของครูที่ดีที่รวบรวมได้จากผลการวิจัยข้างต้น สามารถสรุปเป็นข้อๆ

ได้ดังนี้

3.1 มีคุณสมบัติส่วนตัวดี

- มีความเมตตากรุณา ไม่เห็นแก่ตัว
- ปรับตัวได้ดี
- มีความคงเส้นคงวา
- มีความกระตือรือร้น
- พุศคล่อง
- มีความกล้า มั่นคง และเป็นตัวของตัวเอง
- ตัดสินใจดี เห็นการณ์ไกล
- มีความซื่อสัตย์
- มีความขยัน อุดม
- มีสุขภาพดี
- ความเป็นระเบียบ
- เปิดเผย
- ช่างคิดช่างฝัน หัวก้าวหน้า
- ไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง
- มีรสนิยมดี ถ่อมตัว มีคุณธรรม เป็นอยู่อย่างง่าย ๆ

- ประหยัด
- มีความรับผิดชอบต่องาน
- 3.2 มีบุคลิกลักษณะดี
 - มีลักษณะท่าทางดึงดูดใจ
 - มีเสน่ห์ ช่างเรื่อง มองโลกในแง่ดี มีอารมณ์ขัน
- 3.3 มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพครู
 - มีความฉลาด
 - ส่งเสริมประชาธิปไตยในชั้นเรียน
 - มีความรอบคอบ แม่นยำแน่นอน รู้แจ้งแทงตลอด
 - มีความสนใจกว้างขวาง
 - รู้จักร่วมมือ
 - มีลักษณะความเป็นผู้นำ มีความคิดริเริ่ม มีความเชื่อมั่นในตนเอง
 - ทำงานอย่างเป็นระบบ
- 3.4 มีความสัมพันธ์อันดีกับนักเรียน
 - สนใจความคิดเห็นของนักเรียน
 - มีความเป็นมิตรกับนักเรียน
 - มีความเข้าใจนักเรียน
 - มีอารมณ์มั่นคง
 - ควบคุมตัวเองได้ดี

นอกจากนี้ ก็ยังมีผลการวิจัยของฮาร์ท ปีค.ศ.1934 ซึ่งได้รวบรวมข้อมูลจากการสอบถามนักเรียนชั้นมัธยมปลาย 66 โรงเรียน จำนวน 3,725 คน เกี่ยวกับลักษณะของครูที่ชอบมากที่สุดและไม่ชอบมากที่สุด ได้ผลเรียงตามลำดับดังนี้

- 3.5 ลักษณะของครูที่นักเรียนชอบมากที่สุด
 - 3.5.1 ครูช่วยงานดี ช่วยอธิบายบทเรียน ให้งานง่ายชัดเจน เอาใจใส่ ตรวจตรา รู้จักยกตัวอย่าง (ความถี่ 1,950)
 - 3.5.2 ยิ้มแย้มแจ่มใส มีอารมณ์ขัน
 - 3.5.3 เป็นกัลยาณมิตร
 - 3.5.4 สนใจและเข้าใจเด็ก
 - 3.5.5 ทำให้งานเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ส่งเสริมความต้องการที่จะทำงาน ทำให้งานในชั้นเป็นเรื่องสนุก
 - 3.5.6 เข้มงวดในการคุมชั้นบ้าง แต่ต้องมีการนับถือบุคคล
 - 3.5.7 ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก ไม่มีผู้ใกล้ชิด
 - 3.5.8 อารมณ์ไม่ฉุนเฉียว ไม่ยากที่จะเข้าใจ
 - 3.5.9 ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ในวิชาจริงๆ
 - 3.5.10 บุคลิกภาพดี

- 3.5.11 อุดหนุนและเมตตากรุณา
- 3.5.12 ให้ความยุติธรรม
- 3.5.13 วินัยดี
- 3.5.14 ให้เด็กทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ
- 3.5.15 เข้าใจในความรู้สึกของนักเรียน ทำให้เกิดความรู้สึก “ตามสบาย” ในชั้นเรียน
- 3.5.16 รู้จริงและทำให้เข้าใจได้
- 3.5.17 ยอมรับความคิดเห็นของเด็ก และสนับสนุนให้มีการอภิปรายในชั้น
- 3.5.18 ไม่ทำตนเป็นคนรู้ทุกอย่าง
- 3.5.19 ให้เด็กทำงานอย่างสมเหตุผล
- 3.5.20 ไม่เข้มงวดอย่างบ้าบิ่น
- 3.5.21 ช่วยเด็กแก้ปัญหา
- 3.5.22 แต่งตัวดี เรียบร้อย มีรสนิยมดี
- 3.5.23 ไม่แก่เกินไป
- 3.5.24 ทำงานอย่างมีแผน
- 3.5.25 กระตือรือร้นสนใจในการสอน
- 3.5.26 ให้เวลาทำงานเพียงพอ
- 3.5.27 การบ้านมีเหตุผล
- 3.5.28 เข้าใจในความแตกต่างของเด็ก
- 3.5.29 ตรงไปตรงมา
- 3.5.30 หน้าตาดี ดึงดูดใจ
- 3.5.31 สอนมากกว่าในวิชา
- 3.5.32 สนใจในกิจกรรมของโรงเรียน
- 3.5.33 ใส่ใจในวิชา
- 3.5.34 ทันท่วงที
- 3.5.35 สุภาพอ่อนโยน
- 3.5.36 เสียสละ
- 3.5.37 ฉลาด
- 3.5.38 ทันทันท่วงที ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง
- 3.5.39 ซื่อสัตย์จริงใจ
- 3.5.40 มีความรู้กว้างขวาง
- 3.5.41 น่าใจนักกีฬา
- 3.5.42 ตัดสินใจได้ดี
- 3.5.43 มีวัฒนธรรม (ความดี 20)

3.6 ลักษณะของครูที่นักเรียนไม่ชอบมากที่สุด

- 3.6.1 อารมณ์เคร่งเครียด ไม่ยิ้ม เข้าใจยาก (ความถี่ 1,708)
- 3.6.2 แบ่งพรรคแบ่งพวก
- 3.6.3 ไม่ช่วยงาน
- 3.6.4 ชอบทำตัวว่ารู้ทุกอย่าง ออกจากชั้นเรียนแล้วไม่รู้จัก
- 3.6.5 ไม่มีเหตุผล เข้มงวดรุนแรง ไม่มีเมตตา
- 3.6.6 ไม่ยุติธรรม
- 3.6.7 ไม่เข้าใจความรู้สึกของเด็ก ชอบประจานเด็ก ทำให้กลัว
- 3.6.8 ไม่เข้าใจและไม่สนใจเด็ก
- 3.6.9 ให้งานไม่มีเหตุผล
- 3.6.10 วินัยหย่อนยาน ไม่คุมชั้น
- 3.6.11 ไม่ตั้งใจสอน ชอบเอาเรื่องส่วนตัวมาพูด พูดมาก
- 3.6.12 ไม่ได้เรียนสิ่งที่ต้องการ
- 3.6.13 ไร
- 3.6.14 ล้าสมัย
- 3.6.15 ความสัมพันธ์กับเด็กไม่ดี
- 3.6.16 รู้แต่ทำให้กระ้างไม่ได้
- 3.6.17 ไม่มีมาตรฐาน อ่อนแอไปตามงาน
- 3.6.18 งานยากเกินไป ไม่เปิดโอกาสให้ทำงานจนเสร็จ
- 3.6.19 ไม่รู้จักจริง
- 3.6.20 ไม่ยอมรับความคิดเห็นของเด็ก
- 3.6.21 รวนเร
- 3.6.22 เกียจคร้านไม่สนใจงานสอน
- 3.6.23 ไม่เป็นเพื่อน
- 3.6.24 แสดงให้เห็นว่าชอบนักเรียนชายหรือหญิง
- 3.6.25 แต่งตัวไม่เหมาะสม รสนิยมต่ำ
- 3.6.26 อ่อนแอ
- 3.6.27 ไม่ซื่อสัตย์จริงจัง
- 3.6.28 บุคลิกภาพไม่น่าสนใจ
- 3.6.29 ไม่เข้าใจในความแตกต่างของเด็ก
- 3.6.30 เสี่ยงไม่ดี (ความถี่ 63)

แนวคิดเรื่องตัวละคร

กุหลาบ มัดลิกะมาส ได้กล่าวถึงการจำแนกประเภทของตัวละครไว้ ในหนังสือวรรณคดีวิจารณ์ (อ้างถึงใน เอื่องอรุณ สมิตสุวรรณ, 2535:14) ว่าสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภทดังนี้

1. การจำแนกประเภทของตัวละครตามลักษณะนิสัยของตัวละคร แบ่งย่อยได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1.1 ตัวละครน้อยลักษณะหรือตัวละครที่มีลักษณะไม่ซับซ้อน (Flat or Simple Characters) คือตัวละครที่แสดงลักษณะนิสัยในด้านใดด้านหนึ่งออกมาเพียงด้านเดียว จนเป็นลักษณะนิสัยประจำของตัวละครนั้นๆ หรือเป็นตัวละครแบบฉบับ (Types) ของคนประเภทนั้นๆ จนถือว่าเป็นสูตรสำเร็จ (Formula) เช่นตัวละครที่เป็นผู้ร้ายก็ต้องมีจิตใจที่เหี้ยมโหด ตัวละครที่เป็นแม่เลี้ยงก็ต้องอิจฉาริษยาคอยกีดกันแก้งลูกเลี้ยง ซึ่งในลักษณะเช่นนี้เรียกว่าเป็นลักษณะแบบ "Stereotypes"

1.2 ตัวละครหลายลักษณะหรือตัวละครที่มีลักษณะซับซ้อน (Round or Complex Characters) คือตัวละครที่แสดงลักษณะนิสัยในหลายๆ ด้านออกมา เป็นลักษณะที่เหมือนมนุษย์จริงๆ มากที่สุด เพราะมีชีวิตชีวา มีความคิด มีอารมณ์ มีความรู้สึก มีทั้งดีทั้งเลวอยู่ในตัวละครตัวเดียว รวมทั้งยังมีความเปลี่ยนแปลงหรือมีพัฒนาการในทางลักษณะนิสัย เหมือนกับมนุษย์จริงๆ คือตัวละครจะมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยหรือการกระทำไปตามสถานการณ์หรือเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงไป

2. การจำแนกประเภทของตัวละครตามบุคลิกภาพและพฤติกรรม แบ่งย่อยได้เป็น 2 ประเภท

2.1 ตัวละครประเภทสถิต (Static Characters) คือตัวละครที่มีบุคลิกภาพและพฤติกรรมคงที่ตลอดตั้งแต่เริ่มเรื่องจนจบเรื่อง ไม่ว่าประสบการณ์ สถานการณ์ เวลา ฯลฯ จะเปลี่ยนไปก็ตาม

2.2 ตัวละครประเภทพลวัต (Dynamic Characters) คือตัวละครที่มีการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพและพฤติกรรมไปตามประสบการณ์ สถานการณ์ เวลา ฯลฯ ที่เปลี่ยนแปลงไป

3. การจำแนกประเภทของตัวละครตามความสำคัญของบทบาทที่ปรากฏในเรื่อง แบ่งย่อยได้เป็น 3 ประเภทคือ

3.1 ตัวละครเอก หรือตัวละครสำคัญ (Protagonist or Central Character or Main Character or Major Character) คือตัวละครที่มีบทบาทและความสำคัญต่อเรื่องและมีความสัมพันธ์กับโครงเรื่องมากที่สุด ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นพระเอก หรือนางเอกเท่านั้น ผู้ร้ายก็สามารถเป็นตัวเอกของเรื่องได้ ถ้าหากว่ามีบทบาทที่มีความสำคัญและช่วยในการดำเนินเรื่องมาก หลักการพิจารณาตัวละครเอกของเรื่องจึงอยู่ที่ความสำคัญของบทบาท ไม่ได้อยู่ที่ลักษณะ

นิสัยของตัวละครว่าเป็นคนดีหรือคนเลวแต่ประการใด

3.2 ตัวละครประกอบ (Minor Character) คือตัวละครรองที่มีบทบาทไม่มากนัก อาจมีบทบาทไปในทางใดทางหนึ่งของเรื่อง อาจมีส่วนช่วยในการดำเนินเรื่อง เสริมตัวละครเอก หรือช่วยสร้างอารมณ์ขึ้นเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดของเรื่องก็ได้

3.3 ตัวละครขัดแย้งหรือตัวละครฝ่ายตรงข้าม (Antagonist) จะปรากฏในเรื่องที่มีความขัดแย้ง อาจจะไม่ใช่ตัวละครที่เป็นบุคคลก็ได้ คือ อาจจะเป็นปัญหาหรืออุปสรรคอย่างใดอย่างหนึ่งที่ตัวละครเอกจะต้องเอาชนะหรือฟันฝ่าไปให้ได้ก็ได้

แนวคิดเรื่องปรากฏการณ์นิยม

แนวคิดทฤษฎีเรื่องปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) เป็นทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่ให้ความสำคัญกับเรื่องของวัฒนธรรมนิยม (Culturalism) เป็นหลัก แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีนี้คือ

“มนุษย์เป็นผู้สร้างปริบทหรือสภาวะการเกิดขึ้น โดยมีคนเป็นเป็นส่วนหนึ่งของสภาวะหรือระเบียบสังคมนั้น เมื่อเป็นดังนี้ มนุษย์จึงเป็นผู้สร้างสังคมขึ้น แล้วกำหนดความหมายสิ่งต่างๆ ในสังคมนั้นตามที่ตนเห็นสมควร หน้าที่ของนักสังคมวิทยาก็คือศึกษาให้รู้วามมนุษย์สร้างสังคม และระเบียบสังคม (Social Order) ขึ้นได้อย่างไร” (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2529:187 อ้างถึงใน บงกช เสวตอมร, 2533:13-14)

นั่นก็หมายความว่า ความหมายของทุกสิ่งทุกอย่างในสังคม วัฒนธรรม รวมถึงความเป็นจริง (Reality) ก็ล้วนเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งสิ้น

ตามแนวแห่งทฤษฎีนี้ อาจกล่าวได้ว่า โลก (World) ของเราแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ โลกแห่งความเป็นจริง (World of Reality) และโลกแห่งความหมาย (World of Meanings) ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

“โลกแห่งความเป็นจริง เป็นโลกที่เราสามารถสัมผัสได้ด้วยตนเอง ซึ่งมีคำเรียกต่างกันไป เช่น Peter Berger เรียกว่า Life-world และ Alfred Shutz เรียกว่า Paramount Reality สิ่งที่เราสัมผัสได้นี้อาจเป็นได้ทั้งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เหตุการณ์ต่างๆ กระทั่งความฝัน และสิ่งที่ละครนำเสนอก็ล้วนแต่เป็น “ความจริง” ตามความหมายนี้ทั้งสิ้น” (Wuthnow et al., 1983:32 อ้างถึงในบงกช เสวตอมร, 2533:14)

ความเป็นจริงเหล่านี้มีอยู่มากมายโดยที่เราไม่สามารถหาความแน่นอนชัดเจนจากความจริงเหล่านี้ได้ กล่าวคือเราไม่สามารถที่จะศึกษาในสิ่งที่เราต้องการจะศึกษาได้หมดทุกหน่วยที่มีอยู่จริง และข้อมูลที่ได้ก็ยังมีอาจมีความเปลี่ยนแปลงได้เสมอ เราจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้าง “โลกแห่งความหมาย” (World of Meanings) ซึ่งเป็น “โลกส่วนที่เราสามารถอธิบายได้ ให้ความหมายและกำหนดแบบแผนได้” ขึ้นเพื่อให้สามารถตอบคำถามของเราได้ ถึงแม้ว่าการตอบคำถามนั้นจะไม่สามารถอธิบายได้อย่างถูกต้องแท้จริงอย่างเต็มที่ก็ตาม ดังภาพจำลอง

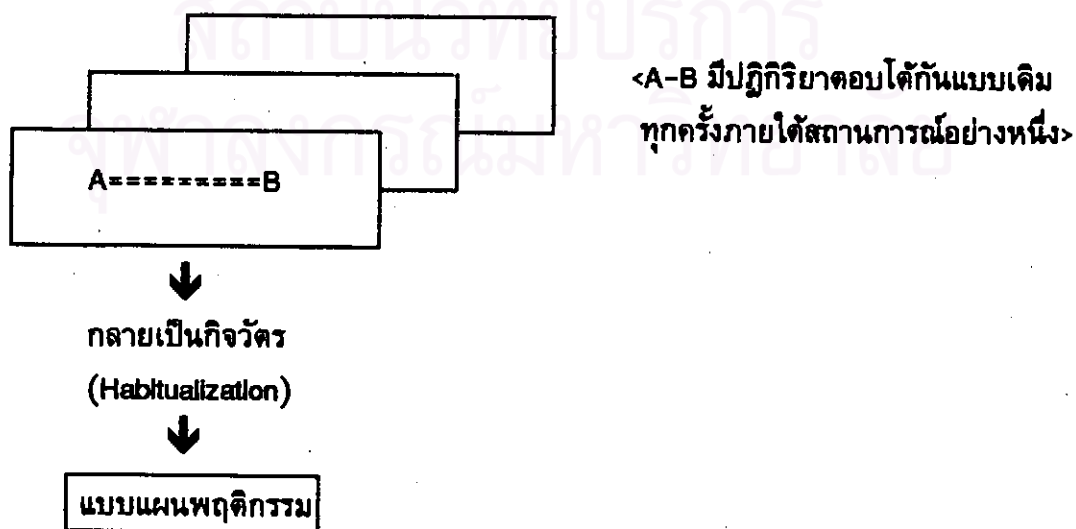
ภาพจำลองความสัมพันธ์ระหว่างโลกแห่งความหมายกับโลกแห่งความเป็นจริง

โลกแห่งความหมาย หรือความรู้ในส่วนที่เรารู้นั้น ได้มาจากการรับรู้เพียงบางส่วนจากโลกแห่งความจริง แล้วนำมาสร้างเป็น “คลังแห่งความรู้” (Stock of Knowledge) ของเราขึ้น และที่กล่าวว่ามันได้สร้างความจริงขึ้นนั้น แท้จริงแล้วก็คือ “ความเป็นจริงทางสังคม” (Social Reality) นั่นเอง

แนวคิดเรื่องสถาบัน

สถาบัน (INSTITUTION) เป็นผลมาจาก “กระบวนการ INSTITUTIONALIZATION” ซึ่งมีเป้าหมายอยู่ที่การจัดการให้การกระทำ (Actions) ใดๆ ของมนุษย์เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีกจนกลายเป็นกิจวัตร (Habitualization) และเป็นแบบแผนพฤติกรรม (Pattern) ซึ่งเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในสังคมนั้น (Wuthnow, 1984:40 อ้างถึงในเบงกช เสวตาคมร์, 2533:16)

นั่นก็หมายความว่า คนในสังคมหนึ่งจะมีลักษณะการกระทำเฉพาะอย่างซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนเป็นสมาชิกของสังคมนั้นเช่น “A เป็นชาวอังกฤษ ชาวอังกฤษเป็นผู้ตรงต่อเวลา A จึงเป็นคนตรงต่อเวลา” (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2528:144 อ้างถึงในบงกช เสวตามร์, 2533:17)

ประเด็นสำคัญของการเป็นสถาบันอยู่ที่มีการรับรองนำไปปฏิบัติจนกลายเป็นแบบแผนที่คนโดยทั่วไปคาดเดาได้ว่าคนที่อยู่ในสังกัดของสถาบันนี้จะต้องมีรูปแบบพฤติกรรมอย่างหนึ่งต่อสถานการณ์หนึ่งๆ ถ้ามองในเชิงสังคมการเมือง สถาบันก็หมายความว่า “วิธีการใช้อำนาจเพื่อธำรงรักษา และสืบทอดวิธีการประพฤติกปฏิบัติที่เป็นอยู่ในสังคม” (Rich อ้างถึงในกาญจนา แก้วเทพ, 2532:80)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บงกช เสวตามร์, 2533 การสร้างความเป็นจริงทางสังคมของภาพยนตร์ไทย กรณีตัวละครหญิงที่มีลักษณะเบี่ยงเบน ปีพ.ศ. 2528 - 2530

“จุดมุ่งหมายของการศึกษาวิจัยคือเพื่ออธิบายลักษณะตัวละครหญิงที่เบี่ยงเบน (Non-conventional) และเพื่อเปิดเผยทัศนคติและคลังแห่งความรู้ของสถาบันภาพยนตร์ไทยที่มีต่อผู้หญิง โดยศึกษาด้วยมานุษยวิธี (Ethnomethodology) ผลการศึกษวิจัยพบว่า ผู้หญิงในภาพยนตร์ไทยมีรูปแบบการใช้ชีวิตที่แตกต่างไปจากแบบฉบับเดิม คือมีการศึกษาและมีการประกอบอาชีพที่ชัดเจนและหลากหลาย กับทั้งมีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้นในการคิด การตัดสินใจและการกระทำ แต่ในส่วนที่เป็นทัศนคติต่อชีวิต ผู้หญิงในภาพยนตร์ไทยยังมีความคิดอยู่ในกรอบแบบเดียวกับแนวคิดของตัวละครแบบฉบับ คือผู้หญิงต้องอ่อนแอกว่า ต้องความสามารถกว่าผู้ชาย ต้องพึ่งพาผู้ชาย ฯลฯ ถึงแม้ว่าผู้หญิงในภาพยนตร์จะคู่แข่งแกร่งขึ้น มีความสามารถมากขึ้น แต่ก็ยังจะต้องอยู่ในขอบเขตซึ่งถูกกำหนดขึ้นโดยผู้ชาย”

ศศิลักษณ์ แจ่มสุข, 2538 การนำเสนอภาพตัวละครเอกในละครโทรทัศน์

“ศึกษาลักษณะการนำเสนอภาพตัวละครในละครโทรทัศน์ และศึกษาเปรียบเทียบการนำเสนอภาพตัวละครเอกตามแก่นของเรื่องที่ปรากฏ โดยศึกษาเฉพาะละครโทรทัศน์ที่ออกอากาศช่วงเวลาหลังข่าวภาคค่ำในเดือนตุลาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2536 ผลการวิจัยพบว่าลักษณะของตัวละครเอกที่ปรากฏโดยส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางถึงชนชั้นสูงในสังคมเมือง อยู่ในวัยหนุ่มสาว หน้าตาและบุคลิกดี เป็นโสด มีอาชีพและการศึกษา สิ่งที่ได้รับการนำเสนอเป็นหลักคือ คุณงามความดีของตัวละคร ภาพของตัวละครเอกต่างๆ ถูกสร้างขึ้นเพื่อสื่อกับคนดูในเรื่องค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคม”

รัชดา แดงจัญญู, 2538 ภาพของโสเภณีในละครโทรทัศน์ ปี 2535

“วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยเพื่อศึกษาภาพของโสเภณีในละครโทรทัศน์ที่ออกอากาศในช่วงปี พ.ศ. 2535 ผลการศึกษาวิจัยปรากฏว่าภาพของโสเภณีที่ปรากฏในละครโทรทัศน์เป็นภาพที่เป็นแบบฉบับ คือแต่งกายโป้ แต่งหน้าเข้ม ทำทางจัดจ้าน เป็นผู้หญิงที่ไม่ดีในสังคม ส่วนภาพที่เสนอมุมมองที่แตกต่างกันเช่น การแสดงน้ำใจ มีความปรารถนาดี ถึงจะมีอยู่บ้างแต่ก็นำเสนอเพียงส่วนน้อย ส่วนเรื่องสาเหตุของการเป็นโสเภณีนั้น ละครโทรทัศน์ได้นำเสนอว่ามีสาเหตุหลักอยู่ 2 ประการคือเกิดจากความไม่ดีของผู้หญิงเองประการหนึ่ง และเกิดจากปัจจัยอื่นๆ ทางสังคมอีกด้วยประการหนึ่ง ในด้านอุดมการณ์ที่ปรากฏนั้น มักจะเน้นหนักที่อุดมการณ์ซึ่งให้สิทธิ์แก่ฝ่ายชายมากกว่าอุดมการณ์ต่อต้าน ซึ่งเน้นความเสมอภาพระหว่างเพศ”

เอื้องอรุณ สมิตสุวรรณ, 2535 การวิเคราะห์การเขียนบทละครโทรทัศน์ เรื่อง “ปริศนา”

“เป็นการศึกษาการคัดแปลงนวนิยายไปสู่บทละครโทรทัศน์ ซึ่งเป็นสื่อต่างชนิดกัน โดยใช้นวนิยายและบทละครโทรทัศน์เรื่อง “ปริศนา” เป็นกรณีศึกษา ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ในการทำบทละครโทรทัศน์ ผู้เขียนบทละครโทรทัศน์เป็นผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดตลอดจนจินตนาการ ผ่านทางบทละครโทรทัศน์นั้นไปสู่ผู้รับสาร ซึ่งจัดว่าเป็นมวลชน ผู้เขียนบทจึงต้องกลั่นกรองคัดเลือกสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับการนำเสนอต่อผู้รับสาร โดยเกณฑ์การเลือกนั้นก็ขึ้นอยู่กับระดับการศึกษา และภูมิหลังทางครอบครัวของผู้เขียนบทแต่ละคน และเมื่อนำบทละครโทรทัศน์มาผลิตเป็นละครโทรทัศน์ บทนั้นอาจถูกดัดแปลงแก้ไขได้ โดยสาเหตุหลายประการด้วยกัน เช่น ผู้กำกับการแสดง นักแสดง และปัญหาต่างๆ ที่ไม่คาดคิดมาก่อน การเปลี่ยนแปลงแก้ไขนี้อาจก่อให้เกิดได้ทั้งผลดีและผลเสียต่อบทละครโทรทัศน์”

ชันทฤดี วัชรเดชะ, 2538 การวิเคราะห์บทบาททางสังคมของตัวละครคนใช้ในละครโทรทัศน์

“จุดประสงค์ในการศึกษาเพื่อทราบถึงวิวัฒนาการ การนำเสนอ และปัจจัยที่มีผลต่อการนำเสนอบทคนใช้ในละครโทรทัศน์ โดยศึกษาจากละครโทรทัศน์ที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3, 5 และ 7 ในช่วงเดือนสิงหาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2535 จำนวน 8 เรื่อง ผลการศึกษารูปได้ว่าตัวละครคนใช้ในละครโทรทัศน์มีวิวัฒนาการมาจากตัวละครตามพระ-ตามนางในละครไทย ซึ่งเป็นอิทธิพลมาจากการละครของอินเดีย และการมีตัวละครคนใช้ซึ่งเป็นตัวละครที่รับบทตลกก็เป็นส่วนหนึ่งของขนบธรรมเนียมการแสดงของไทย เมื่อสื่อโทรทัศน์ได้ถือกำเนิดมา การนำเอาตัวละครคนใช้มาเสนอในละครโทรทัศน์ก็ปรากฏอยู่ด้วย โดยตัวละครคนใช้เป็นส่วนที่ทำให้

การดำเนินเรื่องสอดคล้องสมจริงกับบริบททางสังคมไทย และบางครั้งตัวละครคนใช้ก็มีส่วนสำคัญในการช่วยให้เรื่องดำเนินไปได้ นอกจากนี้ก็ยังเป็นตัวละครที่มีบทบาทในการช่วยคลายเครียดให้กับเรื่องได้ด้วย”

กรมการฝึกหัดครู , 2520 รายงานผลการวิจัยเรื่อง “ลักษณะของครูที่ดี”

“เป็นรายงานผลการวิจัยของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู โดยได้ข้อมูลในการวิจัยจากวิทยาลัยครูจำนวน 12 แห่งทั่วประเทศ ผลการวิจัยสรุปว่าลักษณะของครูที่ดีจะต้องเริ่มด้วยความประพฤติที่เรียบร้อย ความรู้ดี มีบุคลิกลักษณะและการแต่งกายดี สอนดี ตรงเวลา มีความยุติธรรม ไม่หาความรู้อยู่เสมอ สุขภาพดี การพูดจาและมนุษยสัมพันธ์ รักษาชีพครู มีเมตตาและเข้ากับนักเรียนได้ ำแรงจูงใจ ชื่อสัตย์และเสียสละ”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย